

שימור ושחזור בית הבאר ברחובות 2016

**תודות למרואיינים:
אדר' ליבנה שואף-רונון
ארנון חפץ
רן חדותי**

ראיונות, כתיבה ועריכה: איל שפירא
צילום: דודי אשכנזי, ארנון חפץ, אהרון לויטן, ליבנה שואף-רונון, איל שפירא
תצלומים היסטוריים: ארכיון עיריית רחובות
עריכת לשון: גירית איטינגון
הפקה: עידית מי-דן, עירד צפירי - תחום מידע ופרסומים, מועצה לשימור
אתרי מורשת בישראל
עיצוב והדפסה: רויטל אסולין - דפוס ש.ה.ר.
נדפס בישראל תשע"ז-2016

© כל הזכויות שמורות למועצה לשימור אתרי מורשת בישראל

מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל, מקוה ישראל 5891000,
טל' 03-5059197 | www.shimur.org | shimur@shimur.org

מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל ממורשת החברה להגנת הטבע

כשגאל יהושע חנקין את האדמות שעליהן הוקמה המושבה רחובות בשנת 1890, אולי היה יכול לשער בנפשו שתצמח אוכלוסייתה של המושבה הצעירה ותעמוד על כאלף איש בתוך פחות מחצי יובל. בוודאי היה נפעם לגלות שבחלוף מאה שנים נוספות תמנה העיר כ-14 רבבות - איש, אישה וילד.

כך, עם גידולה של אוכלוסיית רחובות, נולד בראשית המאה הקודמת סיפורה של הבאר ושל המבנה שבתוכו היא שוכנת. סיפורו של בית הבאר, נטוע עמוקות במורשתה של רחובות וכך משתלב גם כנדבך, בסיפורה של המורשת הלאומית הישראלית.

באמצעות שיתוף הפעולה שבין עיריית רחובות לבין מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל בניהולו של מר עמרי שלמון, מנכ"ל המועצה, התאפשר שימורו של בית הבאר כמו מבנים רבים בעלי ערך היסטורי בעיר רחובות.

"יִפְּוּצוּ מְעִינְתֶיךָ חוּצָה בְּרַחְבּוֹת פְּלָגֵי מַיִם"
(משלי ה', 16).

במקום שאין בו מים, אין חיים - על אחת כמה וכמה כשמדובר ב"עיר ההדרים".

רחמים מלול,
ראש העיר רחובות

בית הבאר ברחובות ידע בראשית שנות העשרים של המאה הקודמת ימים רבים שבהם סיפק מים חיים למושבה ולפרדסיה. באר באשר היא הינה סמל להתיישבות, התיישבות קבע של חלוצים שבאו לעשות מעשה לדורות.

אחרי הרעיון, האידאל, האמונה, באה המעשיות, ותכליתה לתרגם רעיון לכדי עשייה והתיישבות. לא בכדי נוצר הביטוי "מים חיים", שכן מים הם הבסיס לחיים של קבע, לחיים של יצירה והמשכיות. כזו היא הבאר ברחובות, שנחפרה כאן בידי חלוצים שהאמינו שהם עושים מעשה שתכליתו לייצר את האמצעי לחיי המושבה והשדות הפרדסים הנטועים מסביבה.

סיפורם המיוחד של הבאר ושל חלוצי המושבה רחובות ראוי להנחלה ולחשיפה. שימורה, שחזורה והפעלתה של הבאר הם אמצעי אותנטי ומשמעותי להמחשת עברם הייחודי של רחובות ואיכריה.

עיריית רחובות בראשות ראש העיר מר רחמים מלול, צוות ההנדסה בעירייה, משרד התרבות והספורט, ציוני דרך - אגף מורשת, משרד ירושלים ומורשת, ומועצה לשימור אתרי מורשת בישראל - מחלקת התכנון, ותחום מידע ופרסומים, צוותי התכנון והביצוע - כל אלה חברו יחד במבצע משותף להחייאת בית הבאר. מתקני השאיבה והטכנולוגיה ההיסטוריים שוחזרו באופן מדויק כבמקור.

הערכה ותודה לכל מי שנרתם ותרם למעשה ערכי חשוב זה.

עמרי שלמון

עבור התושבים. היה לה תפקיד מכריע בהתפתחותה ובשגשוגה של רחובות בימים שבהם טרם פעלה מערכת מים ארצית באופן מסודר.

למעשה, עד לאמצע המאה הקודמת היו בארות ומעיינות תנאי הכרחי לקיומם של יישובי קבע. בתי הבאר המוגנים שהוקמו, נועדו להגביל את הגישה אל המים ולמנוע צריכה של משתמשים בלתי רצויים,

בעלי חיים ומזיקים שונים. בתי הבאר אף שימשו כמחסנים וכמבני דיור זמניים עבור הפועלים שעסקו במלאכת השאיבה. לצד כל באר נבנתה בריכת אגירה, וממנה הוזרמו המים אל תעלות ההשקיה ומאוחר יותר אל צינורות.

באר זו הייתה השנייה שנחפרה ברחובות. זאת לאחר שהבאר הראשונה יבשה בעקבות גידול האוכלוסין וההתרחבות הניכרת של ענף הפרדסנות. כך היא זכתה לשמה: "הבאר החדשה". חברי ועד המושבה החליטו שהמיומן לפרויקט ציבורי יקר זה ייאסף באמצעות מס שייגבה מכל בני המושבה.

בית הבאר ברחובות, מבנה צנוע שבו נחפרה בשנת 1919 הבאר השנייה של המושבה, הפך בקיץ 2016 למרכז מבקרים המספר באופן חווייתי ומרגש על אודות מורשת העיר, התפתחות כריית הבארות ואספקת המים למושבה הצעירה. סיפור שימורו של המקום מרתק לא פחות מעברו רב-התפוכות. בית הבאר נולד כמפעל בבעלות משותפת של בעלי הנחלות וחברי הקואופרטיב של המושבה. זו נוסדה כשלושה עשורים קודם לכן, בשנת 1890, על-ידי עולים מפולין שהתארגנו במסגרת חברת "מנוחה ונחלה" של חובבי ציון. מטרתם הייתה להקים יישוב בלי להזדקק לכספיו של הברון רוטשילד.

העלייה אל הקרקע נעשתה ב-1 באוגוסט של אותה שנה. כ-17 שנים מאוחר יותר, בשנת 1907, התיישבו במושבה עולים מתימן, ובמרוצת הזמן חברו אליהם עולים נוספים.

מקור שמה של המושבה הוא בפסוק "וַיַּעֲתִק מַשִּׁים וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבו עֲלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֵּאמְרוּ כִּי עֲתָה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפְרִינוּ בְּאֶרֶץ" (בראשית כ"ו, 22).

ברחובות, שבעתיד גם יידבק בה הכינוי "עיר ההדרים", ניטעו פרדסים רבים - את הראשון שבהם נטע בשנת 1904 זלמן מינקוב. לאלו נוספו כרמי גפנים ומטעי שקדים. הבאר, בדומה לבארות אחרות בסביבה, היא עדות מוחשית לרוח האידאולוגית של השיתוף והערבות ההדדית שעמדו בבסיס ההתיישבות החלוצית ברחובות.

אך מעבר לרעיונות הגדולים, הבאר הייתה מקור מי שתייה חשוב, ואף חיוני,

הפיתוח באר ברתנגול

לשם הכרזה על הכללים החדשים אף כונסה אסיפה כללית, והוזמנו אליה כל תושבי רחובות.

מעניין לגלות כי בעלי המניות של הבאר החדשה נרשמו בפנקס שכלל רשימה של שם התושב, מספר מניותיו, הסכום שמגיע לו והערות נוספות. לכל בעלי הבתים ברחובות היה חלק מסוים בבאר.

הבאר נחפרה ברחוב מנוחה ונחלה, והגיעה לעומק מרשים של יותר מעשרים מטרים.

המגדל עצמו לא שרד את תלאות הזמן, ונהרס לטובת פיתוח הרחוב שבו ניצב.

עם השנים עבר בית הבאר גלגולים שונים, שינה את פניו, עד שבסוף שנות השבעים של המאה הקודמת פסקה לחלוטין שאיבת המים מן הבאר.

הקמת מערכת מים מסועפת, והתחברות למערכת המים הארצית, סתמו את הגולל על הבאר הישנה. כיום רק מעטים מתושבי העיר עדיין זוכרים את טעמם המיוחד של מימיה. הם אף נשבעים כי היו אלו מים טעימים מכול.

משנות השבעים שימש מבנה בית הבאר את מחלקות העירייה השונות, בעיקר לצורכי אחסון, ומאז שנות השמונים החלה לפעול במקום עמותת "נתיב החסד" - ארגון התנדבותי המשאיל ציוד רפואי ופועל לרווחת ילדים עם צרכים מיוחדים.

בית הבאר עצמו נבנה, בדומה למבנים רבים באותה עת, מאבני כורכר שביניהן חומר מליטה (טיט על בסיס סיד). מימיה נשאבו באמצעות משאבות שהופעלו במנוע דיזל, והועברו בצינורות היישר אל בריכת מים שהוקמה בסמוך לבית הכנסת הגדול של המושבה, ומשם - בצינורות אל בתי התושבים. בשנת 1928 זכתה הבאר לשיפוץ מקיף. זה כלל קידוח והטמעת פילטר חדש, הבאת משאבה חדשה, התקנת מנוע חדש וכן שיפוץ בית הבאר עצמו.

כ-11 שנים לאחר שנבנתה הבאר, בשנת 1930, סיימה בריכת המים את תפקידה, ובמקומה הוקם מגדל מים ברחוב בנימין.

בית הבאר: דיוקן אדריכלי

דקורטיבית עשויה מעץ. הפתחים במבנה רבים ביחס לגודלו וממוקמים בכל ארבעת החזיתות.

במילים אחרות: מדובר במבנה פשוט ביסודו, טיפוסי לתקופתו - הן מבחינה סגנונית הן מבחינת חומרי הבנייה המקומיים בהם השתמשו.

בשל גלגוליו הרבים של המקום - שראשיתם בעבודת השיפוץ המקיפה שבוצעה בו כתשע שנים לאחר הקמתו - לא הצליחו מתכנני פרויקט השימור והמתעדים לדלות ולו תצלום אחד מניח את הדעת של בית הבאר בשנותיו הראשונות. מסתבר כי למרות חשיבותו ההיסטורית לא תועד המבנה בתצלומים או בשרטוטים.

תחילתו של התהליך הייתה אפוא גישוש באפלה ומעקב כפדני אחר רמזים שנמצאו בשטח.

בית הבאר הוא, כאמור, מבנה הבנוי מאבן כורכר, בן קומה אחת שקירותיו החיצוניים מטויחים. הוא כולל באר חפורה בעומק של 26.5 מטרים, אשר מדופנת באבני כורכר נסורות.

בתיק התייעוד שהוכן עבור בית הבאר בשנת 2010 נכתב כי לחזיתו הדרומית של המבנה המקורי הוצמד מבנה טרומי, ולחזיתו המערבית הוצמדה חומה התוחמת חצר פנימית.

חצר זו משותפת למבנה בית הבאר, לחדרי טהרה של חברה קדישא ולמבנה הטרומי המשרת את עמותת "נתיב החסד". החזית המזרחית של המבנה פונה לרחוב מנוחה ונחלה, החזית הצפונית פונה לרחוב אליעזר יעקובזון ואילו החזית הדרומית והחזית המערבית פונות אל החצר.

המבנה הוא בעל גג דו-שיפועי, מחופה ברעפי מרסיי (דגם "לב"), בעל תקרה

לשמר - גם את הרעיון

כיצד ניתן לשמר מבנה מבלי שקיים בנמצא כל תיעוד ויזואלי מראשית ימיו? תיק התיעוד המקיף שהוכן על בית הבאר ביוזמת עיריית רחובות ומועצה לשימור אתרי מורשת בישראל נועד, בין השאר, לפזר ככל האפשר את סימני השאלה שחגו סביב דמותו הפיזית של בית הבאר. כידוע, מטרתו של תיק תיעוד היא לבצע תחקיר היסטורי על תולדות האתר, וכן לספק תמונת מצב בטרם תחילת העבודה. כך למשל הועלו השערות שונות באשר למיקומם של פתחי החלונות המקוריים של המבנה. אך עד כמה חשובה הנאמנות למקור במקרים מעין אלו? מדובר במבנה פונקציונלי, נטול כל ערכים אדריכליים יוצאי דופן.

למעשה, ערכיו העיקריים של בית הבאר אינם אדריכליים או אסתטיים, כי אם היסטוריים וסימבוליים. לאלו מצטרף גם ערך טכנולוגי - בדמות אופן חפירת הבאר, שאיבת המים והולכתם ועוד.

המעורבים בתהליך השימור הסכימו ביניהם על שאלת היסוד: למה יש להעניק משקל גדול יותר - למבנה הפיזי עצמו או לסמל שהוא טומן בחובו? כל העוסקים במלאכה הסכימו כי במקרה זה ידו של הסמל תהיה על העליונה.

שהרי שימור אינו רק האקט הפיזי, האבן, הטיח, הבטון. אחד מיסודותיה

המורשת המקומית, מודים כי בית הבאר אינו מתהדר באדריכלות מיוחדת או ברעיון פורץ דרך. אפילו שיטת השאיבה שבה נעשה שימוש לא הייתה ייחודית. אך בית הבאר מייצג היטב את החיים במושבה החקלאית רחובות בסוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20.

וכל זאת - במרכז של עיר שוקקת, נושא שדרש אף הוא התייחסות מיוחדת.

האיתנים ביותר של אמנות השימור הוא הקשר ההדוק לסביבה, לקהילה שבה נטוע המבנה או האתר.

יתרה מזאת - ברור שכמבנה ציבורי בעל תפקיד טכני ולא דווקא ייצוגי, השינויים הרבים שעבר היו חלק לגיטימי ובלתי נפרד מהשימוש בו.

הן במועצה לשימור אתרי מורשת בישראל הן בעיריית רחובות, הפועלת רבות למען

להפיח חיים בבית הבאר - שלב אחר שלב

לאחר שהוחלט כי מבנה בית הבאר מיועד לשימור, וכי הוא יהפוך למרכז מבקרים, נדרשה בראש ובראשונה התערבות מידיית בקרבי המבנה. זאת בשל הזנחה מתמשכת ונזילות מים שגרמו לריקבון בקונסטרוקציית הגג.

שיתוף הפעולה בין מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל לבין העירייה היה הדוק, ונשמר בכל תקופת הפרויקט. וכך כבר בשנת 2008, פעולת השימור הראשונה שבוצעה היתה, פירוק גג הרעפים הישן, שלד

הגג ותקרת העץ המקורית. בשלב הבא נבנה שלד גג חדש בדוגמת השלד המקורי, והגג כוסה שוב ברעפי מרסיי. רובם היו אותם רעפים מקוריים מימיו הראשונים של בית הבאר שפורקו ונוקו בתשומת לב רבה. לאחר ביצוע פעולה דחופה זו הוחלט כי שחזור תקרת העץ ייעשה בשלב מאוחר יותר.

שלבי עבודה נוספים - בסדר כרונולוגי

- פירוק אלמנטים זרים מקירות המבנה.
- פירוק דלתות וחלונות מתקופות קודמות, וכן סימונם/מספורם לצורך שחזור.
- טיפול בקירות המבנה, החלפת אבנים רופפות והשלמת אבנים חסרות: יש לזכור כי מדובר בבנייה היסטורית נטולת בטון, ולכן הכרחי היה להשתמש בקשתות בחלונות ובדלתות כדי לספק תמיכה ראויה. כידוע, בפתח מקושטת כל אבן תומכת ברעותה, ולכן במקרה זה אבנים במצב רעוע הוחלפו בחדשות. כך או אחרת, בשלב זה היה צורך להשלים חומרי מליטה רבים, מאחר שתלאות

הזמן הביאו להתפוררות ניכרת של חומרי המילוי בין אבני הכורכר.

כן הוסר מהקירות הטיח המאוחר, שאינו מקורי. בתהליך מרתק זה, הנדמה כחיפוש אחר ליבת המבנה המקורי, הצליחו המעורבים בפרויקט לזהות את מיקום החלונות המקוריים, ואף גילו שתי דלתות וחלון שמקומם היה משוער בלבד.

אלו היו חבויים תחת שכבות רבות של צבע ואטומים בלבני סיליקט. כיום כל פתחי המבנה שוחזרו ומצויים במקומם המקורי ובנוסף קיים פתח אחד מאוחר שהוחלט להשאירו מסיבות בטיחותיות.

טיפול בעוגגי הפלדה המקוריים והגנה על כל פרטי האדריכלות המקוריים. פירווק רצפת הבטון, כולל זו שמעל חלל הבאר. גם במקרה זה, תוך כדי עבודה התברר כי הרצפה שנמצאה באתר הייתה עשויה מכמה שכבות מאוחרות שנחו על זו המקורית.

שחזור פרטי נגרות על פי אלה המקוריים: דלתות, תריסים וחלונות (כולל סורגים). לשמחת העוסקים במלאכה התגלה באתר תריס אחד מקורי, ועל בסיסו שוחזרו שאר התריסים והותקנו בפתחי המבנה. כך גם באשר לסורגים - ואלמנטים אלו מתהדרים כעת במראה נושן. עם זאת, מהחלונות המקוריים לא נותר דבר, למעט כמה צירים נושנים. לכן הוחלט לשחזרם בהתאם לחלונות שאפיינו מבנים דומים מאותה תקופה.

הסרת טיח רופף ופגום מקירות המבנה וביצוע טיח דוגמת המקורי - פנים וחוף. כאן הוכנס לתמונה טיח על בסיס סיד. זהו טיח אוורירי, כזה שמאפשר לקירות "לנשום". כדאי לדעת כי כורכר היא אבן שמים ואוויר משמשים לה "מקור חיים", ובלעדיהם היא עלולה להתפורר.

טיפול בחלל הבאר, כולל החלפה והשלמה של אבנים חסרות, רופפות או פגומות. זאת לצד פינוי הפסולת שהצטברה במשך השנים בחלל הבאר, ניקוי וטיפול יסודי בקירות הבאר.

הבאר טופלה מבסיסה העמוק ועד פיה. בשל מורכבות העבודה בעומק כה רב היה צורך לבנות פיגום פנימי ספירלי שאליו ירדו העובדים, מצוידים ברתמות מיוחדות.

המנוע שהוצב במקום הוא בעל איפיונים דומים למנוע דיזל המקורי. חשוב לציין כי מנועי הדיזל החלו לפעול בארץ בראשית תקופת המנדט, לפני שהם פעלו בארץ מנועי קיטור. בבית הבאר לא נמצאו שרידים למנוע קיטור ולכן שוחזר מנוע הדיזל ששרידים מבסיסו נמצאו מתחת לריצוף שפורק.

מערכת השאיבה שוחזרה ותופעל באמצעות מנוע חשמלי כדי להדגים את פעולת השאיבה מהבאר. יש לציין כי חלק ממרכיבי המערכת הוצאו מתוך הבאר כדי לאפשר צפייה בהם.

עבודות הפיתוח סביב המבנה נועדו ליצור חיבור פיזי לרחוב. המבנה כולו, כולל הכניסה אליו, מוגש לנכים בכיסאות גלגלים.

המטרה הייתה ליצור חלל פתוח ואסתטי, באופן שההתבוננות בו ממרום שפת הבאר לא תופרע.

רצפת המבנה - הוחלט על יציקת בטון מוחלק במפלס אחד לצורך הנגשת האתר לציבור הרחב.

צביעת קירות בצבע על בסיס סיד ופרטי נגרות בגוונים בהתאם למקור.

התקנת מערכות חשמל, מים, אוורור, מנועים לשאיבה, וכן התקנת קונסטרוקציית מתכת לצורך מדרך זכוכית, כולל אביזרי בטיחות ומעקות. עוד הוטמעה מערכת מולטימדיה לטובת השימוש באתר כמרכז מבקרים מתקדם. המנוע המקורי לא היה בנמצא, והתגלו רק חלקי משאבה מודרנית מתקופה מאוחרת יותר.

אתגרים על הדרך

נוסף לכל אלו, ולאור השינויים שנעשו במרוצת הדורות סביב בית הבאר, התברר כי כל אחת מחמש דלתות המבנה מצויה בגובה שונה מפני השטח הנושקים לה בהיקף המבנה. נושא זה דרש מהאדריכלית לתת מענה והתייחסות כבר בשלב תכנון המבנה וחיבורו לסיביה.

פרויקטים מעין אלו טומנים בחובם הפתעות המתרחשות תוך כדי עבודה, זאת למרות הסקר ההנדסי והתיעוד המדוקדק שהקדימו את ביצוע העבודות בפועל. עבור העוסקים בתחום הפתעות מעין אלו הן אתגרים מרגשים.

כבר בשלב התיעוד התברר שפי הבאר מכוסה בבטון, ובשל כך מצבה הפנימי לא היה ידוע. הועלה חשש כי הבאר כולה סתומה, כשם שהייתה הבאר בפרדס מינקוב הסמוך. הדבר היה עשוי להשפיע על תקצוב הפרויקט, בשל הצורך לעשות שימוש בכלים מכניים כבדים - אך חשש זה התבדה במהרה.

אתגר נוסף היה הכנסתם של מערכת השאיבה והמנוע אל בית הבאר. התברר כי גם אם מפרקים אותה לחלקיה הקטנים ביותר בלתי אפשרי להכניסה דרך דלתות המבנה. לכן פורק חלק מן הגג, ומנוף שהובא למקום החדיר את המערכת פנימה, מלמעלה.

האיזון הנכון בין שימור לשימוש

בחזיתו הדרומית של בית הבאר נטוע "חלון אמת". זהו פתח לא גדול שנפער בטיח המחודש, ותפקידו הסמלי הוא לספק לעוברים ושבים הצצה אל העבר. חלון אמת נוסף, זהה בגודלו, מצוי גם בפנים המבנה, לטובת המבקרים שיפקדו בעתיד את מרכז המבקרים. להפתעתם של העוסקים במלאכת השימור בבית הבאר, שהחליטו על יצירת אותם חלונות אמת, רבים מן העוברים ושבים ברחוב הסמוך נעצרו ליד הפתח החיצוני, חקרו אותו ארוכות וחלקם אף הציעו להוסיף חלונות אמת בשאר החזיתות, כדי להתענג על קרביו של המבנה - הנוטים בדרך כלל להישאר סמויים מן העין.

וכך, מההחלטה על מיקום דלת הכניסה הראשית למקום ועד ליצירת מדרג זכוכית המייצר נקודות מבט דרמטיות - בבסיס התכנון כולו, בכל שלב, עמדה ההבנה כי מדובר במבנה שעתידי להכיל קהל וליצור עבורו חוויה היסטורית, חינוכית ונוסטלגית.

כשריד חשוב מימים עברו, בית הבאר מייצג את רחובות של פעם: המושבה הקטנה, הקהילתית, זו שבה ניטע הפרדס הראשון. בית הבאר - שנולד, קמל ונולד מחדש בימים אלו - מספק רמזים למרקם החיים בימיה הראשונים של רחובות.

כל עבודת שימור, קטנה כגדולה, טומנת בחובה את המתח בין השימור לשימוש. את המתח הזה יש לאזן באופן מיטבי, באופן שהעבר יזכה בנראות ובכבוד שהוא ראוי להם, ואילו משתמשי ההווה והעתיד יזכו להכיל אותו בטבעיות ואף לחוות אותו בהנאה. אחת הדוגמאות המעניינות היא מערכת שאיבת המים. אמנם הוחלט כי בגודלה ובאופן הפעולה שלה היא תהיה נאמנה למקור. עם זאת, במטרה להמחיש באופן הברור והחזויתי ביותר את פעולת השאיבה, הוחלט להגביה מעט את גלגלי התנופה ואת המנוע. וכך, המערכת שהייתה בימיה הראשונים מוסתרת מעט, מצויה כיום בגובה רב יותר, גלויה לעין כול.

בהקשר זה מעניין לציין כי מנוע המשאבה הוא מנוע חשמלי, שלא כמו מנוע הדיזל הרועש והמזהם שפעל כאן בעת שהבאר הייתה פעילה. עם זאת, המומחים הטכניים של מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל שיפצו מנוע דומה למנוע האותנטי, כדי שייראה במיטבו.

דוגמה נוספת, באותו מרחב, מגיעה בדמות ההחלטה ליצור מדרג זכוכית רחב ידיים מעל למחצית קוטר הבאר. כך המבקרים במקום יוכלו לעמוד, או למעשה "לרחף" מעל פי הבאר, ולהביט מטה, לעומק המרשים של כמעט תשע (!) קומות. במטרה להוסיף נדבך נוסף לחוויה המשמעותית אף הותקנה בבאר תאורה דרמטית הממחישה את עומקה ביתר שאת.

מבט אל העתיד

הבאר הזו, שזוכה כעת לחיים חדשים, לא רק מחברת בין עבר להווה, אלא מספרת את סיפור הבארות כולו, על כל מה שמשמעת מכך - אמצעי המחשה מתקדמים שיפעלו לצד הרמזים הפיזיים שנתרו מן העבר.

מבחינה אדריכלית, בית הבאר הוא כאמור מבנה של אבני כורכר וגרר רעפי מרסיי, פשוט ופונקציונלי, אופייני לתקופתו. אך בפשטות הבנייה משתקפים קשיי הזמן והמשאבים הדלים, הכספיים והמקצועיים כאחד, שעמדו לרשות המתיישבים במושבה רחובות בעת שהקימו מבנה ציבורי זה.

בית הבאר, על אבניו ורעפיו המקוריים, הוא מהמבנים האחרונים מסוג זה ששרדו בעיר רחובות מימיה הראשונים כמושבה.

בשונה מממצאים ארכאולוגיים רבים או מתלים קדומים, שלאחר שנערכות בהם חפירות הם מכוסים שוב, בבית הבאר הרעיון הוא להראות, להציג, ללמד, ליצור חוויה באתר דינמי ושוקק.

הן בעיריית רחובות הן במועצה לשימור אתרי מורשת בישראל הבינו היטב כי חלק מהשימור בפרויקט זה - כמו בפרויקטים נוספים - נוגע בהתחדשות עירונית, שמעורבות הקהילה בה היא הכרחית.

חוברת זאת מבוססת על ראיונות עם המעורבים השונים בפרויקט ועל תיק התיעוד.

בפרויקט לקחו חלק הגורמים הבאים:

גורמים שותפים: עיריית רחובות, משרד התרבות והספורט, ציוני דרך - אגף מורשת, משרד ירושלים ומורשת, מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל

תיאום ביצוע: אדר' דלית הראל, מהנדסת העיר רחובות, חגניה קורש, סמנכ"ל נכסים וביטוח, אתי קויפמן - מתאמת פרויקטים

ניהול תכנון: אהרון לויתן, מהנדס שימור, מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל

אדריכלית: אדר' ליבנה שואף-רוגן, שואף-רוגן אדריכלים

מהנדס: מאיר רוגן, שפר רוגן מהנדסים

שחזור מערכת שאיבה: רן חדותי - רכז שימור טכנולוגיות היסטוריות, מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל

קבלן מבצע: חברת למדא מכלולי בנייה בע"מ

ניהול ופיקוח: ארגון חפץ - מנהל תחום שימור פיזי ארצי, מועצה לשימור אתרי מורשת בישראל

הכנת תיק תיעוד: אדר' רות ליברטי-שלו

